

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته‌ی علوم اقتصادی

عنوان:

شناسایی فعالیتهای کلیدی اشتغالزای استان سیستان و بلوچستان با استفاده از جدول داده- ستانده

استاد راهنما:

دکتر نظر دهمرده قلعه نو

استاد مشاور:

دکتر جواد شهرکی

تحقیق و نگارش:

مریم فرمانی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

دی ۱۳۹۰

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان شناسایی بخش‌های کلیدی اشتغال‌زای استان سیستان و بلوچستان با استفاده از جدول داده - ستانده قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد در رشته‌ی علوم اقتصادی توسط دانشجو مریم فرمانی با راهنمایی استاد پایان نامه جناب آقای دکتر نظر دهمرده قلعه نو تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

مریم فرمانی

این پایان نامه واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ توسط هیئت داوران بررسی و درجه به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

استاد راهنما:

استاد راهنما:

استاد مشاور:

داور ۱:

داور ۲:

نماینده تحصیلات تکمیلی:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مریم فرمانی تعهد می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مریم فرمانی

امضاء

تقدیم به:

پدر و مادر بزرگوارم که
سایه‌ی همتشان مأمن آسایشم بوده است.

خواهران و برادرم که
همیشه یار و یاورند.

سپاسگزاری

سپاس پروردگاری را که سرچشمه‌ی نور دانش و نیکی است. سپاس خداوندی را که در سایه‌ی بخشش‌های بی‌کرانه‌اش نگارش این پایان نامه را به فرجام رسانده‌ام.

پس از او سپاس پدر و مادر مهربانم را سزااست که زندگی از آن‌ها یافته و همواره از آن‌ها درس می‌آموزم. از خواهران و برادر عزیزم نیز که در همه‌ی زمان‌ها یار و یاورم بوده‌اند سپاسگزارم.

با سپاس فراوان از :

استاد گرامی، جناب آقای دکتر نظر دهمرده قلعه نو که با راهنمایی‌ها و راهگشایی‌هایشان، بنده را در نگارش این پایان نامه یاری رساندند.

استاد بزرگوaram جنای آقای دکتر جواد شهرکی که با مشورت ایشان، این مهم به ثمر رسید.

اساتید محترم داور که نظرات اصلاحی ایشان برایم راهگشا بوده است.

در این اندک فرصت مجالی نیست تا از تمامی عزیزانی که در مراحل تحصیل و نگارش پایان‌نامه بنده را یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی نمایم. فقط برای تبرک مراتب تشکر و قدردانی خود را نثار: جناب آقای دکتر رضا روشن، جناب آقای دکتر مصیب پهلوانی، جناب آقای دکتر علی حسین صمدی، سرکار خانم مریم سادات محمودی، سرکار خانم دکتر اسفندیاری، جناب آقای دکتر پورشهابی، جناب آقای دکتر حیدرپور، خانم‌ها جمیله فرشیدپور، فاطمه نظری، فریبا رضانی، بهاره ملکی، راضیه حسینی، آرزو فهیمی، زهره مارکی و اساتید و همکاران محترم در دبیرخانه‌ی سند توسعه‌ی اشتغال و تمامی دوستان و بزرگوارانی که از راهنمایی‌ها و دلگرمی‌هایشان بهره‌مند شده‌ام، می‌نمایم.

چکیده

نرخ بیکاری استان سیستان و بلوچستان که در سال ۱۳۷۵ به متوسط نرخ بیکاری در کشور نزدیک شده و به ۹ درصد رسیده بود، به شدت افزایش یافته و براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ به ۳۱/۵۲ درصد رسیده است. بنابراین باید در جهت کاهش بیکاری این استان، اقداماتی صورت پذیرد و به دلیل محدودیت منابع تولیدی، باید به فعالیتهای توجیهی توجه شود که بیشترین اشتغال را ایجاد می‌نمایند.

این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ این سؤال است که فعالیتهای اقتصادی کلیدی اشتغالزای استان سیستان و بلوچستان کدامند؟ و آیا سیاستهای رشد محور لزوماً بیشترین اشتغال را ایجاد می‌کند؟ برای دستیابی به پاسخ، با استفاده از جدول داده - ستانده این استان مربوط به سال ۱۳۸۶، شاخصهای پیوند مربوط به تولید و اشتغال و کشش داده - ستانده محاسبه شد. با توجه به اینکه این شاخصها از منظر گوناگون بخشهای کلیدی را مشخص می‌کنند، شاخص چند رتبه‌ای (MRI) برای تولید و اشتغالزایی نیز محاسبه شد تا تمامی شاخصهای ذکر شده را همزمان در نظر بگیرد. نتایج با توجه به شاخص MRI نشان می‌دهد که فعالیتهای «کشاورزی، شکار و جنگلداری»، «معدن»، «صنعت»، «هتل و رستوران»، «عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها» و «بهداشت و مددکاری اجتماعی» از نظر اشتغالزایی کلیدی هستند در حالیکه بخشهای کلیدی از نظر تولید «کشاورزی، شکار و جنگلداری»، «صنعت»، «تأمین آب، برق و گاز طبیعی»، «هتل و رستوران»، «عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها»، «حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات» و «سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی» تعیین شد. بنابراین تنها فعالیتهای «کشاورزی، شکار و جنگلداری»، «صنعت»، «هتل و رستوران»، «عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها» همزمان از نظر تولید و اشتغالزایی کلیدی هستند. لذا سیاستهای رشد محور لزوماً بیشترین اشتغال را ایجاد نمی‌کند.

کلمات کلیدی: داده - ستانده، اشتغالزایی، استان سیستان و بلوچستان، فعالیت کلیدی، شاخص MRI

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول کلیات.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- بیان مسئله و سؤالات اساسی تحقیق.....
۴	۳-۱- اهداف تحقیق.....
۵	۴-۱- فرضیه‌ها.....
۵	۵-۱- روش تحقیق و تکنیک‌های اجرایی.....
۶	۶-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات.....
۶	۷-۱- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۶	۸-۱- مروری اجمالی بر سابقه‌ی تحقیق.....
۸	۹-۱- محدودیت‌های تحقیق.....
۹	۱۰-۱- کاربردها.....
۹	۱۱-۱- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق.....
۱۰	۱۲-۱- نوآوری طرح.....
۱۱	۱۳-۱- منابع فصل اول.....
۱۲	فصل دوم سابقه‌ی تحقیق.....
۱۳	۱-۲- مقدمه.....
۱۴	۲-۲- مشخصات طبیعی و تقسیمات کشوری.....
۱۴	۳-۲- واژگان و مفاهیم.....
۲۰	۴-۲- بررسی وضعیت موجود اشتغال استان سیستان و بلوچستان به تفکیک گروه‌های عمده‌ی فعالیت.....

- ۲-۵- سیر تکاملی جدول داده - ستانده..... ۲۲
- ۲-۶- سوابق جداول داده - ستانده منطقه‌ای..... ۲۶
- ۲-۷- سابقه‌ی جدول داده - ستانده در ایران..... ۲۷
- ۲-۸- کاربردهای تحلیل جدول داده - ستانده..... ۲۹
- ۲-۸-۱- کاربرد جدول داده - ستانده در برنامه‌ریزی کلان..... ۳۱
- ۲-۸-۲- کاربرد جدول داده - ستانده در برنامه‌ریزی بخش‌ها..... ۳۳
- ۲-۸-۳- کاربرد جدول داده - ستانده در برنامه‌ریزی منطقه‌ای..... ۳۳
- ۲-۸-۴- کاربرد جدول داده - ستانده در شناسایی بخش‌های مهم و کلیدی اقتصاد..... ۳۴
- ۲-۹-۹- روش بروزرسانی جداول داده - ستانده ملی..... ۳۵
- ۲-۹-۱- انواع روش RAS: RAS متعارف و RAS تعدیل شده..... ۳۷
- ۲-۹-۲- روش برآورد جدول داده - ستانده ملی به روز شده ۱۳۸۶..... ۳۸
- ۲-۹-۳- معرفی جدول داده - ستانده ۱۳۸۶..... ۴۲
- ۲-۱۰- پیشینه‌ی مطالعات انجام شده..... ۴۳
- ۲-۱۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۵۳
- ۲-۱۲- منابع فصل دوم..... ۵۶
- فصل سوم ادبیات موضوع و پیشینه‌ی تحقیق..... ۵۹**
- ۳-۱- مقدمه..... ۶۰
- ۳-۲- مبانی نظری جدول داده - ستانده..... ۶۱
- ۳-۲-۱- ماهیت جدول داده - ستانده..... ۶۱
- ۳-۲-۲- جدول داده - ستانده و حساب‌های ملی..... ۶۴
- ۳-۲-۳- ماتریس مبادلات بین بخشی..... ۶۵
- ۳-۲-۴- ماتریس ضرایب فنی..... ۶۵
- ۳-۲-۵- ماتریس لئونتیف و تعیین سطح تولید..... ۶۶
- ۳-۳- تعیین بخش‌های اقتصادی کلیدی از نظر تولید و اشتغال با استفاده از جدول داده - ستانده..... ۶۸
- ۳-۳-۱- شاخص‌های پیوند بین بخشی..... ۶۹

۷۱ ۳-۱-۱-۱- شاخص پیوند پیشین
۷۲ ۳-۱-۲-۱- شاخص پیوند پسین
۷۴ ۳-۱-۳-۱- شاخص پیوند پیشین و پیشین نرمال شده
۷۵ ۳-۱-۴-۱- شاخص ضریب تغییرات
۷۶ ۳-۱-۵-۱- شاخص‌های پیشین و پسین اشتغال
۷۸ ۳-۱-۶-۱- شاخص ضریب تغییرات اشتغال
۷۹ ۳-۲-۱- کشش داده - ستانده
۸۰ ۳-۲-۱-۱- کشش تقاضای نهایی ستانده
۸۱ ۳-۲-۲-۱- کشش تقاضای نهایی اشتغال
۸۲ ۳-۳-۱-۱- شاخص چندرتبه‌ای (MRI)
۸۳ ۳-۴-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۸۵ ۳-۵-۱- منابع فصل سوم
۸۶ فصل چهارم تجزیه و تحلیل
۸۷ ۴-۱-۱- مقدمه
۸۷ ۴-۲-۱- شناسایی فعالیت‌های کلیدی استان سیستان و بلوچستان از نظر ایجاد تولید
۸۸ ۴-۲-۱-۱- شاخص‌های پیوند پیشین
۹۲ ۴-۲-۲-۱- شاخص‌های پیوند پسین
۹۶ ۴-۲-۳-۱- کشش تقاضای نهایی ستانده
۹۸ ۴-۲-۴-۱- شاخص چند رتبه‌ای (MRI)
۹۹ ۴-۳-۱-۱- شناسایی عمده فعالیت‌های اقتصادی کلیدی اشتغال‌زای استان سیستان و بلوچستان
۱۰۰ ۴-۳-۱-۲- شاخص پیوند پیشین اشتغال
۱۰۳ ۴-۳-۱-۳- شاخص پیوند پسین اشتغال
۱۰۶ ۴-۳-۱-۴- کشش تقاضای نهایی اشتغال
۱۰۷ ۴-۳-۱-۵- شاخص چند رتبه‌ای (MRI)
 ۴-۴-۱- مقایسه‌ی پتانسیل اشتغال‌زایی و ایجاد تولید عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان
۱۰۹

۱۱۱ ۴-۵- مقایسه‌ی این پژوهش با سند توسعه‌ی اشتغال
۱۱۱ ۴-۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۱۴ فصل پنجم نتیجه‌گیری
۱۱۵ ۵-۱- خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۱۹ ۵-۲- پیشنهادات مستقیم
۱۲۰ ۵-۳- پیشنهادات غیرمستقیم
۱۲۰ ۵-۴- پیشنهادات برای تحقیقات آتی
۱۲۲ فهرست منابع
۱۲۵ پیوست‌ها
۱۲۶ پیوست (الف): نحوه‌ی تجمیع جدول داده - ستانده‌ی استان سیستان و بلوچستان
۱۲۸ پیوست (ب): ماتریس‌های ارتباطات کل (مستقیم و غیرمستقیم)

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۶۳	جدول ۱-۳. ساختار انتزاعی جدول داده - ستانده.....
۹۰	جدول ۱-۴. شاخص‌های پیشین جزء، کل، نرمال شده و رتبه‌ی آن‌ها برای فعالیت‌های ۱۵ گانه استان سیستان و بلوچستان.....
۹۱	جدول ۲-۴. ضریب تغییرات پیشین و نرمال شده و رتبه‌ی عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان
۹۴	جدول ۳-۴. شاخص‌های پسین جزء، کل، نرمال شده و رتبه‌ی آن‌ها برای عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان.....
۹۴	جدول ۴-۴. ضریب تغییرات پسین و نرمال شده و رتبه‌ی عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان.....
۹۵	جدول ۵-۴. کشش تقاضای نهایی ستانده و رتبه‌ی آن برای عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان.....
۹۷	جدول ۶-۴. مشخص کردن بخش‌های کلیدی از نظر تولید با استفاده از شاخص چندرتبه‌ای
۱۰۰	جدول ۷-۴. شاخص پیشین کل و نرمال‌شده‌ی اشتغال عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان.....
۱۰۲	جدول ۸-۴. ضریب تغییرات پیشین و نرمال شده‌ی اشتغال و رتبه‌ی فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان.....

- جدول ۴-۹. شاخص‌های پسین کل و نرمال شده و رتبه‌ی فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان..... ۱۰۴
- جدول ۴-۱۰. شاخص‌های ضریب تغییرات و نرمال شده‌ی اشتغال و رتبه‌ی فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان..... ۱۰۵
- جدول ۴-۱۱. کشش تقاضای نهایی اشتغال و رتبه‌ی عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان..... ۱۰۷
- جدول ۴-۱۲. مشخص کردن بخش‌های کلیدی از نظر اشتغال با استفاده از شاخص چندرتبه‌ای ۱۰۸
- جدول ۴-۱۳. مقایسه‌ی کشش تقاضای نهایی تولید و کشش تقاضای نهایی اشتغال عمده فعالیت‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان ۱۱۰

پیوست

- جدول ۱. نحوه‌ی تجمیع جدول داده - ستانده‌ی ۳۷ بخشی استان س و ب به جدولی ۱۵ بخشی با توجه به طبقه‌بندی ISIC ۱۲۶
- جدول ۲. ماتریس معکوس لئونتیف ۱۲۸
- جدول ۳. ماتریس معکوس گوش ۱۳۰
- جدول ۴. حاصل ضرب ماتریس قطری شامل ضریب اشتغال (\hat{n}) در ماتریس معکوس لئونتیف ۱۳۲
- جدول ۵. حاصل ضرب (\hat{n}) در ماتریس معکوس گوش ۱۳۴

فهرست نمودار

صفحه

عنوان نمودار

نمودار ۱-۲- ارتباط فعالیت‌های عمده‌ی برنامه‌ریزی ۳۰

فهرست علائم

علامت	نشانه
Z_i	تقاضای کل بخش آم
Z_j	عرضه‌ی کل محصولات بخش زام
Q_i, X_i	جمع تقاضای واسطه‌ای
f_i	جمع تقاضای نهایی
X_i	ارزش ستانده‌ی بخش آم
X	ارزش ستانده‌ی کل
m_i	واردات محصولات از نوع بخش آم
m	جمع کل واردات
C_i	مصرف خصوصی
g_i	مصرف دولتی
I_i	مخارج سرمایه‌گذاری
e_i	صادرات
iV_i	تغییر در موجودی انبار

هزینه‌های واسطه‌ای بخش j	$x_{.j}$
ارزش افزوده‌ی بخش j	r_j
جبران خدمات نیروی کار	w_j
مصرف سرمایه‌های ثابت	d_j
مازاد عملیاتی	π_j
خالص مالیات‌های غیرمستقیم	t_j
کل پرداختی به عوامل تولید	GDP
جمع تمامی عناصر ماتریس مبادلات بین بخشی	$x_{..}$
عرضه و تقاضای کل	z
خالص صادرات	ne
ماتریس مبادلات بین بخشی	T
ماتریس ضریب فنی	A
درایه‌ی a و z ماتریس ضریب فنی	a_{ij}
بردار تولید کل بخش‌ها (ارزش ستانده‌ی بخش‌ها)	X
ماتریس قطری است که عناصر قطر اصلی آن را تولید کل بخش‌ها تشکیل می‌دهد..	\hat{X}
بردار ستونی با عناصر واحد	l
بردار تقاضای نهایی	F
بردار تقاضای نهایی منهای واردات (مقدار تقاضای نهایی که در داخل تولید می‌شود).	Y
تقاضای نهایی منهای واردات مربوط به بخش i	y_i

ماتریس یکه	I
ماتریس معکوس لئونتیف	B
درایه‌ی سطر i و ستون j ام ماتریس معکوس لئونتیف	b_{ij}
شاخص پیشین مستقیم	$B(d)_j$
بردار سطری با درایه‌های شاخص پیشین مستقیم	$B(d)$
بردار i ام است که عناصر آن نشان دهنده‌ی ارزش افزوده‌ی هر بخش است.	V
ماتریس ضرایب ستانده	H
شاخص پسین مستقیم بخش i	$F(d)_i$
ماتریس با عناصر شاخص پسین مستقیم	$F(d)$
ماتریس معکوس گوش	B^*
درایه‌ی سطر i ام و ستون j ام ماتریس معکوس گوش	b_{ij}^*
تعداد فعالیت‌های اقتصادی	n
شاخص پیشین کل	$B(t)_j$
بردار i ام است که عناصر آن شاخص پیشین کل است.	$B(t)$
شاخص پسین مستقیم	$F(d)_i$
ماتریسی است که عناصر آن شاخص پسین مستقیم است.	$F(d)$
شاخص پسین کل	$F(t)_i$
ماتریسی است که عناصر آن شاخص پسین کل است.	$F(t)$
جمع تمامی عناصر ماتریس لئونتیف	$b_{..}$

جمع ستونی ماتریس معکوس لئونتیف	b_j
شاخص پیشین نرمال شده	U_j
جمع سطری ماتریس معکوس گوش	b_i^*
جمع تمامی عناصر ماتریس معکوس گوش	$b_{..}^*$
شاخص پسین نرمال شده	U_i^*
ضریب تغییرات پیشین	V_j^B
متوسط درایه‌های ستون λ ماتریس معکوس لئونتیف	\bar{b}_j
ضریب تغییرات پسین	V_i^F
میانگین درایه‌های سطر λ ماتریس معکوس گوش	\bar{b}_i^*
شاخص ضریب تغییرات پیشین نرمال شده	S_j^B
شاخص ضریب تغییرات پسین نرمال شده	S_i^F
تعداد افراد شاغل بخش λ ام	L_i
ضریب اشتغال بخش λ ام	n_i
ماتریسی قطری است که عناصر قطر اصلی آن را ضرایب اشتغال تشکیل می‌دهد.	\hat{n}
بردار تقاضای کل بالقوه‌ی اشتغال	L
عنصر سطر λ ام و ستون λ ام ماتریس حاصل ضرب ماتریس \hat{n} در ماتریس معکوس لئونتیف	L_{ij}
شاخص پیشین اشتغال	L_j
شاخص پیشین نرمال شده‌ی اشتغال	E_j
ماتریس حاصل از ضرب ماتریس ضریب اشتغال در ماتریس معکوس گوش	L^*

جمع سطر نام ماتریس L^* است (شاخص پسین اشتغال)	L^*_i
شاخص پیشین نرمال شده‌ی اشتغال	E_i
شاخص ضریب تغییرات پیشین اشتغال	VE_j
شاخص ضریب تغییرات پسین اشتغال	VE_i
شاخص ضریب تغییرات پیشین نرمال شده‌ی اشتغال	SE_j
شاخص ضریب تغییرات پسین نرمال شده‌ی اشتغال	SE_i
کشش تقاضای نهایی ستانده	OE_{xfj}
کشش تقاضای نهایی اشتغال	E_j^e
شاخص چند رتبه‌ای	MRI
تعداد شاخص‌های مورد استفاده (برای محاسبه‌ی شاخص MRI)	P
تعداد بخش‌ها از لحاظ کلیدی بودن (در محاسبه‌ی شاخص MRI)	h
مرز کلیدی و غیر کلیدی بودن (در محاسبه‌ی شاخص MRI)	S

فصل اول

کلیات